
ICOM/CIDOC 2002.: OČUVANJE KULTURA - DOKUMENTIRANJE NEMATERIJALNE BAŠTINE, PORTO ALEGRE, BRAZIL

IM 34 (1-2) 2003.
ICOM

MAJA ŠOJAT - BIKIĆ □ Muzej grada Zagreba, Zagreb

UVOD. CIDOC je komitet za dokumentaciju Međunarodnoga komiteta za muzeje (ICOM) koji ima oko 1.000 članova iz 90 zemalja. Kustosima, knjižničarima i informatičarima omogućuje suradnju u vođenju muzejske dokumentacije, obradi podataka i kompjutorizaciji muzejske djelatnosti. To je najstariji, najveći i najučinkovitiji komitet od 25 ICOM-ovih komiteta.

Početkom novog tisućljeća CIDOC se okreće novim dokumentacijskim izazovima - različitostima kultura i nematerijalnoj kulturnoj baštini. Dokumentiranje nematerijalne baštine korespondira s potrebom da muzeji prezentiraju sve aspekte života zajednice u kojoj se nalaze i djeluju. Novi trendovi razvoja muzejske djelatnosti ističu potrebu odmaka od konvencionalnog dokumentiranja muzejskih predmeta proširivanjem korištenih izvora. Rad sa zajednicom, ohrabrivanje njezina sudjelovanja, te razvijanje vizualnih i oralnih izvora vodit će uspješnijem svladavanju novih dokumentacijskih izazova. Kako bilježimo našu nematerijalnu baštinu? Kako čuvamo baštinu u najširem smislu? Kako vraćamo kulturnu baštinu zajednici u kojoj je nastala?

Razumijevanje kompleksnosti ovih pitanja olakšat će nam razvijanje standarda i tehnika njihova rješavanja.

Godišnja konferencija CIDOC-a 2002. promovirala je konceptualne, tehnološke i upravljačke aspekte dokumentiranja nematerijalne baštine s obećanjem da će se diskusije o središnjoj temi konferencije protegnuti i na Trijenalnu konferenciju ICOM-a u Južnoj Koreji 2004. godine. Okupilo se 159 sudionika iz 15 zemalja koji su prezentirali svoje radove na temu: *Očuvanje kultura - Dokumentiranje nematerijalne baštine*. Domaćin konferencije bio je Brazilski nacionalni komitet ICOM-a. Razumljivo, najviše je sudionika bilo iz Brazila, no bile su zastupljene i druge zemlje: Čile, Venezuela, Australija, Kanada, Belgija, Francuska, Hrvatska, Norveška, Njemačka, Portugal, Rumunjska, Rusija, Slovenija, Švedska i Velika Britanija. Posve osobna primjedba - nije bilo predstavnika Sjedinjenih Američkih Država, koji su inače vrlo aktivni u radu CIDOC-a i čiji projekti uvijek pobuđuju veliko zanimanje ostalih sudionika. Šteta! Opet sasvim osobno mišljenje - konferencija se održavala neposredno nakon druge obljetnice rujanskih događanja i strah od letenja u daleki Porto Alegre vjerojatno je učinio svoje.

Autorica ovog izvješća sudjelovala je u radu konferencije s referatom *Muzej grada Zagreba: Jedan pristup digitalnom katalogu povezivanjem podataka o materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini*.

KRATKA POVIJEST CIDOC-a. CIDOC djeluje od 1963. (ICOM je utemeljen 1946.). Primjerice, 1975. CIDOC je imao 20-30 članova, da bi danas ta brojka dosegla 1000 članova. Najveći prirast članstva CIDOC bilježi 1990-ih jer je upravo tih godina rastao i broj stručnjaka koji su se bavili muzejskom dokumentacijom.

Na čelu CIDOC-a bilo je do sada sedam predsjednika: Geoffrey Lewis (Velika Britanija), Goran Bergengren (Švedska), Peter Homulos (Kanada), Andrew Roberts (Velika Britanija), Jeanne Hogenboom (Nizozemska), Patricia Young (Kanada) i sadašnji predsjednik Adrian Finney (Australija). Odbor CIDOC-a bira se svake treće godine za vrijeme ICOM-ove trijenalne konferencije, kada i CIDOC održava svoju godišnju konferenciju.

Na godišnjim konferencijama CIDOC-a do 1980-ih je sudjelovao mali broj članova, a sam CIDOC smatrao se više radnom grupom za standarde nego komitetom. Konferencije 1980-ih i 1990-ih su velike i sadržajno bogate. Formiraju se radne grupe - za arheologiju, dokumentacijske standarde, etnologiju, ikonografiju, muzejske dokumentacijske centre, multimediju, Internet, suvremenu umjetnost, koje od 1990-ih imaju jasnije definirane odnose prema Odboru Komiteta i redovito izvješćuju o rezultatima svoga rada.

Među najznačajnije CIDOC-ove inicijative i rezultate ubrajaju se muzejski dokumentacijski standardi, projekt AFRICOM 1990-ih koji je unaprijedio muzejsku djelatnost diljem Afrike i rezultirao priručnikom standarda za dokumentiranje afričkih zbirki, konferencije, komunikacije CIDOC-ovih zajednica diljem svijeta, te korištenje Interneta. Od konferencija posebno se ističu ona u Ljubljani 1993., na kojoj se razmatrao napredak muzejske djelatnosti u srednjoj i istočnoj Europi, te ona u Washingtonu 1994., koja je potaknula suradnju muzejskih zajednica Sjeverne i Južne Amerike.

Upravo je CIDOC poticao ICOM u prepoznavanju golemih mogućnosti koje nudi Internet, kako u

međusobnom profesionalnom komuniciranju, tako i u obogaćivanju i proširivanju načina na koji muzeji komuniciraju s publikom. CIDOC-ovi članovi radili su i na prvom CD-ROM-u u muzejskoj djelatnosti (Dutch and Flemish Masters), kao i na projektu Object ID (međunarodnom standardu minimalnog opisa muzejske građe).

Promijenila se i uloga dokumentarističke profesije u muzejima.

- 1970-ih godina imamo manualnu katalogizaciju, ograničenu uporabu računala, ograničeni naglasak na vještinu dokumentiranja u edukaciji kustosa i ad hoc standarde.
- 1980-te godine donose prijelaz od katalogiziranja do upravljanja zbirkama, specijalizaciju, razvoj i promicanje standarda, kompjutorizaciju, porast zahtjeva za korištenjem dokumentacije.
- 1990-te godine obilježene su otvaranjem publici, upravljanjem i pristupom informacijama, kompjutorskim sustavima, različitim standardima i ulaskom informatičkih stručnjaka u muzejsku djelatnost.
- Kao što je već istaknuto u uvodu, 2000-te, na prijelazu tisućljeća, prepoznaju se multikulturalnost, nematerijalna kultura, širi se sektor baštine, najrazličitije funkcije dokumentacije, projekti i partnerstva, utjecaj na sve aspekte društva, rad sa zajednicom, razvoj vizualnih i oralnih izvora.

OSVRT NA PROGRAM KONFERENCIJE. Budući da je najviše sudionika konferencije bilo iz Brazila, bilo je i najviše referata upravo iz zemlje domaćina. IPHAN (Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico), koji je uz ICOM Brazil bio organizator konferencije, nositelj je projekta registra nematerijalne baštine. Oformio je i radnu grupu za nematerijalnu baštinu koja radi s etničkim grupama na tragu nacionalne kulturne politike koja ističe stav da je zajednica najbolji čuvar baštine. Čuva se popularna kultura - tradicije, svečanosti, festivali, glazba, obrti, priprema hrane, narodna medicina i sve što svjedoči o životu ljudi na nekom području. Tu je i velika zadaća na muzejima jer oni moraju prezentirati nematerijalnu baštinu.

Esther Caldas Bertoletti iz Ministarstva kulture savezne države Rio de Janeiro predstavila je projekt spašavanja dokumenata o nacionalnoj povijesti. Osnovni je cilj projekta izrada kataloga dokumenata koji će pomoći razumijevanju vlastite prošlosti. Zašto ići u Europu po vlastitu povijest?

Cleodes Maria Piazza Julio Ribeiro sa Sveučilišta Caxias do Sul prezentirala je projekt *Noina arka - dokumentiranje kulturnih krajolika*. Zbog gradnje hidroelektrana nestaju krajolici. Prije nestanka krajolici se fotografiraju i snimaju na video. Opisuje se ritualna praksa, a intervjuiranjem se istražuju i zapisuju oralni povijesni izvori.

Ostali brazilski predstavnici imali su niz predavanja o sustavima dokumentacije u Brazilu. Ističe se primjer muzej glazbe iz São Paula The Mariana Museum of Music (www.MMMariana.com.br) - dokumentiraju se partiture, glazbena djela, dokumenti, rukopisi.

Feliz Gouveia iz portugalskog Pôrtoa na primjeru proizvodnje šešira predstavio je konceptualni pristup nematerijalnoj baštini. Prikupljaju se usmena svjedočanstva koja se odnose na ljude, mjesta, alate, procedure, materijale i provode videosnimanja koja obuhvaćaju lanac proizvodnje, grad i socijalne implikacije.

Virgil Nitulescu iz Bukurešta govorio je o projektu dokumentiranja glazbene baštine rumunjskog sela, dok je Lew Noll iz Moskve predstavio rad *Kulturna baština u virtualnom prostoru*. Istaknuo je potrebu za novom definicijom kulturne baštine. Imamo nepokretnu i pokretnu baštinu, a što je s nematerijalnom? Istaknuo je primjere projekata kojima se žele sačuvati kulturno pamćenje (tek se sada zapisuje na nosače zvuka "underground" glazbe iz vremena komunizma), te tradicije i rituali (npr. tradicionalna kultura starih vjerovanja iz bajkalskog područja). Multimedija ima veliku ulogu u prezentaciji tradicije, običaja i rituala. Najveći problem na ovakvim projektima predstavlja povezivanje stručnjaka s različitim područja.

Rory O'Connell iz Muzeja grada Londona predstavio je projekt *Voices online*. Muzej grada Londona ima zadaću prikazati život u Londonu, jednom od kulturalno najraznolikijih gradova na svijetu, s više od 200 jezika koji se govore u njegovim školama i s preko 30 posto populacije koja dolazi iz manjinskih etničkih zajednica. Samo jedan posto muzejskih predmeta iz fundusa gradskog muzeja prezentira multikulturalnost Londona. U Muzeju su odlučni uspostaviti ravnotežu u prezentiranju društvenog života grada. U tom smjeru bila je osmišljena i postavljena izložba na kojoj uopće nije bilo predmeta - samo glasovi i tekstovi (www.museum-london.org.uk). Pogledajte još i stranice www.lewisham.gov.uk i www.movinghere.org.uk.

Stephen Stead iz Velike Britanije, koji je inače i potpredsjednik CIDOC-ova odbora, govorio je o ulozi CIDOC-a u pričanju priča. Model pričanja je četveroslojni:

1. priča (za profesionalce i za publiku)
2. materijal za priču (tekst, zvuk, slika...)
3. standardi (strukturiranje podataka - skup pravila o tome kako treba prenijeti priču)
4. tehnike (trebaju nam informatičari da to sve naprave).

CIDOC je forum. One ne nameće standarde, ali ih promiče.

Mathilde Huet iz Direkcije za francuske muzeje prezentirala je francusko iskustvo u muzejskoj dokumentaciji - 1.100 muzeja pod državnom ingerencijom, centralizirana uprava, standardizirana muzejska kartica sa 18 podataka za sve muzeje, tezaurus, visoka kompjutoriziranost muzeja. Istaknula je primjer muzeja u Arlesu u

koji dovode ljude da pričaju priče. Nematerijalnu baštinu nastoje lokalizirati, spasiti, pohraniti, dokumentirati, valorizirati i diseminirati. Tehnologija je danas vrlo dobra, ali je uloga muzeja puno važnija. Oni moraju poučavati zajednicu o važnosti očuvanja baštine.

Nezaobilazna Pat Young iz CHIN-a (Canadian Heritage Information Network; www.chin.gc.ca) još nas je jednom impresionirala projektom *The Virtual Museum of Canada* (www.virtualmuseum.ca). Što reći? Neka govore samo neke brojke. Projekt je "težak" 19 milijuna dolara, od kojih je 5 prikupljeno sponzorstvima, a planirano vrijeme razvoja je tri godine. Kanada ima 2.400 muzeja, od toga je 750 muzeja članova na projektu. Portal je do sada ponudio 148 virtualnih izložaba, 314.531 sliku, 414 izvora na stranici *Učenje s muzejima*. Imao je 97 milijuna posjeta od početka lansiranja do ljeta 2002. Uzoran primjer komunikacije s publikom!

Ovo je bio samo kraći prikaz nekih radova po vlastitom izboru, jer bi prikaz svih izlaganja uzeo previše prostora. Svi referati objavljeni su u lijepo oblikovanoj e-knjizi na CD-kartici. Zainteresirani mogu zatražiti kopiju na CD-ROM-u od autorice izvješća, u Muzeju grada Zagreba. Jedina zamjerka organizatoru bila bi što referati na portugalskom jeziku nisu u elektroničkoj publikaciji prevedeni na engleski jezik.

ICOM/CIDOC 2002: THE PRESERVATION OF CULTURES - THE DOCUMENTATION OF THE NON-MATERIAL HERITAGE, PORTO ALEGRE, BRAZIL

CIDOC's annual conference in 2002 promoted the conceptual, technological and management aspects of documenting the non-material heritage with the promise that the discussions concerning the central theme of the conference will be extended to ICOM's Triennial Conference in South Korea in 2004.

The conference gathered 159 participants from 15 countries who presented their papers dealing with the theme "The preservation of cultures - The documentation of the non-material culture". The conference was hosted by the Brazilian National Committee of ICOM. Understandably, most of the participants were from Brazil, but other countries were represented as well: Chile, Venezuela, Australia, Canada, Belgium, France, Croatia, Norway, Germany, Portugal, Romania, Russia, Slovenia, Sweden and Great Britain.

The authoress of the text gives a brief summary of some of the presentations.